

Kiss Aurél

Életünk tükörben

— RIPORTKÖTET A FELSZABADULÁSUNK UNNEPÉRE

Nagyrészt ismerősöket találtam ebben a kötetben, olyan írásokat, amelyekre szívesen emlékeztem első megjelenésük, vagy az első olvasásuk óta. Olyan riportokat, vagy még inkább szociográfiai pillanatsfelvételeket — tehát történelmi dokumentumokat — gyűjtött össze Nemes György, a kötet szerzője, amelyek a napi aktualitás kérészéletét túlélve egy ország nagy átalakulásáról valának.

Jó kifejezést találtam: valóban valának ezek a riportok, így kiszakítva az irodalmi folyóirat, vagy a napilap friss anyagából, éltető közegéből. Egyrészt azért, mert szinte minden írásban a napi témán túl valami lényeges történelmi jelenségre figyeltek fel, másrészt azért, mert szerzőik személyes ügyüknek, nem témának, hanem hivatásuk részének érezték, látták az eseményt, a jelenséget, amelynek rögzítésére vállalkoztak.

A többféle műfajmegjelölés, amelyet eddig használtam, indokolt. A kötetben közölt huszonöt írás között van riport a szó klasszikus értelmében, van a két világháború közötti szociográfiai irodalom szép hagyományait folytató szociográfia, van kommentár, minden személyes megnyilatkozás nélküli dokumentum, s található novellisztikus elemekből, szépírói módszerekkel felépített visszaemlékezés. Ami közös bennük: a változás, az átalakulás folyamatának rögzítésére való törekvés, az állóképben a mozgás megragadására irányuló kísérlet. Vannak olyan írások, amelyek témájuknál fogva különösen alkalmasak erre. (Illés Béla:

Pillanatképek a felszabadulásról. Ily-
iyés Gyula: Honfoglalók között, Pin-
tér Tamás: Az 1360-as vonat), mert
egy mozgalmas történelmi korszak
tengernyi eseményéből merítenek.

Az írások másik csoportja a felszín
alatti mély, áramlatszerű változások-
ra, az apró mozdulásokra figyel
(Váci Mihály: Ökörkút, Sükösd Mi-
hály: Húszévesek, Lázár Ervin: Tűz-
ugró Maris.)

A magyar újságírásnak, a riport
műfajának vannak klasszikus egyé-
niségei, Mikszáth, Ady, Móricz, Móra,
Kosztolányi, akik rövidebb-hosszabb
ideig — a pályakezdés időszakában
tartósabban, később alkalmoszerűen
— foglalkoztak a riporttal. Az iro-
dalmi elemekből, szépírói módszerek-
kel építkező riport — amely oly erős
jelenlegi újságírásunkban, elsősorban
az Élet és Irodalom és a Kortárs írá-
saiban — ezekből a hagyományokból
táplálkozik. A másik ágat a szociog-
rafikus, dokumentatív irodalom
(Nagy Lajos, Kassák, népiesek) kép-
viseli a multból — jelenleg a Valóság
és néhány vidéki irodalmi folyóirat
vállalkozik a folytatásra. Mindkét ág,
irány képviselőitől találunk jeles
példákat a kötetben. A Mikszáth —
Móricz — vonalhoz Illés Béla, Illyés
Gyula, Szabó Pál, Galgóczi Erzsébet,
Molnár Zoltán, Déry Tibor, Boldizsár
Iván, Vácsi Mihály, Örkény István
tartozik, maguk is írók, költők, hoz-
zájuk még leginkább Bor Ambrus.
Pintér Tamás kapcsolódik. A másik
vonalat Sükösd Mihály, Ruffy Péter,
Brády Zoltán, Mocsár Gábor, Gyurkó
László, Csák Gyula, Lázár Ervin kép-
viseli. E kettőség ellenére egységs-
nek érzem a kötetet, mert az egyes
írásokat nem az idők folyamán kiala-
kult írói módszerek determinálják,
hanem a választott témák. Legjobb
példa erre Déry Tibor Pócspetri című
írása, amely hol politikai publicisz-

likához, hol szomorúan izgalmas regényhez, drámához közelít.

Szó esett eddig írói módszerekről és törekvésekről — témáról alig. Az elmúlt huszonöt év változásairól, vagy történelmi fordulójáról szól a könyv, emberi sorsok nagyon is gyors, vagy a kelleténél lassúbb mozdulatáról: az alföldi olaj és földgáz feltárájáról, vagy szűkebb hazánk, a tarjáni szénmedence gondjairól, akár a földosztás somogyi, tolnai küzdelmeiről, vagy a cigánykérdésről, az analfabétizmus elleni harc megindító példájáról, az egyetemisták művelődési problémáiról, a szocialista brigádmozgalomban kibontakozó változásokról, vagy a **művi** vetélésekről. Két gondolatot ébresztenek az olvasóban.

Az egyik: nagyon nagy utat kellett, kell bejárnia népünknek, hogy eljusson saját korába. A társadalmi és földrajzi értelemben egyaránt sokarcú kép tanulmányozása is meggyőzi az olvasót: az ellenforradalmi rendszer szégyenletes örökségével naponta kell megküzdeni az az élet legváltozatosabb terepein. Vannak fájó témái ennek a kötetnek, az ökörküti riportban Váci egy tanügyi iskoláról szól, amelynek kis tanítványai saját szüleiket tanították meg írni-olvasni, s maguk is még egy nagyon szűk, zárt mikrovilágban keresik az emberhez méltó élet útjait. Ilyen téma a pócspetri rendőrgyilkosság, amelyről Déry írt, a pappok Magyarorszájáról adva félelmetes képet.

A másik: nagyot fordult a történelem kereke huszonöt év alatt — másként élnek az emberek, mások a gondjaik, életünk — az ország élete — szebb, emberibb lett. Ezért igazán agitatív hatású a könyv, a szó legnemesebb értelmében. A gondokon, a küzdelmeken keresztül mutatta be a

változásokat, hitelesítve a társadalmi fejlődés törvényeit. A könyv legnagyobb érdeme, hogy szinte minden írása elolvasása után töprengésre késztet minket. Megoldottuk az analfabétizmus problémáit, de tanyán, kis falvakban (s városokban is) hányan élnek emberhez méltatlan szociális és műveltségi, szellemi színvonalon! Rendeztük törvényben a cigányok helyzetét, de az előítéletek továbbélnek, megoldjuk a bányászok problémáit, de az egzisztenciális életforma változása sok-sok évre kihat az emberek közérzetében. Régen lezajlott a földosztás, már a téveszkek is megerősödtek, de a falu belső arculata nehezen változik. Új szocialista értelmiséget nevelünk, de a villamosmérnöki kar hallgatója így „érvel”: „Attól én még óránként húsz lóerővel fogom építeni a szocializmust, ha nem tudom, hogy Lenin hogyan cáfolta meg a fizikai idealistákat.” Forradalmat vívtunk, de kialakult egy komformista életszemlélet, életstílus is. Csupa olyan problémafelvetés, amelyen az olvasó kénytelen tovább gondolkodni.

A riport mint műfaj — jelez, nem megold. A társadalom feladata a megoldás, amelynek ha nem is a nehezebbje, de a lassúbb szakasza még hátra van. Huszonöt év nem kis idő egy nép életében: megszületett, kibontakozott, megszilárdult a szocializmus gazdasági-társadalmi rendje. Az emberek szocialista igényei, életstílusa, gondolkodása, belső énje azonban még csak most indult el a kialakulás útján. Ez a forradalom bonyolultabb, nehezebb harcot jelent — ezt érzékelteti a kötet. Fájóbb elmentmondásokat, nehezebben felismerhető ellenfelet kell legyőzni — önmagunkban. . . Kifogásolni valót keveset talál a kritikus. Nemes György a kötet előszavában említi,

hogy elvben körülbelül 250 000 riport közül kellett kiválasztania a kötet huszonöt írását. Sok jelentős mű — író maradt ki. Én csak két író nevét — Végh Antalét és Moldova Györgyét — említeném. Mindketten sokat tettek a riport műfaji rangjáért. Írásaik témája, feldolgozásmódja nem maradt a kötet színvonala alatt. A másik: az 1950-1956 közötti időszakot sem témában, sem keletkezési időpontban nem képviseli egyetlen írás sem. Ez koncepcionális hibának is tűnhet, hiszen ez a szakasz felsza-

badulás utáni történelmünk sajátos korszaka, amelyről tudomást nem venni nem szabad, már csak azért sem, mert hibái ellenére ez a néhány év is része a szocializmus építése huszonöt éves történelmének.

Jó, izgalmas könyvhöz jut az olvasó, ha kezébe veszi és elolvassa ezt a kötetet.

A Kossuth Könyvkiadó érdeme, hogy felszabadulásunk negyedszázados ünnepére e gyűjtemény is a könyvesboltokba került.

Schneider Miklós

Még egyszer a falutörténetírásról

Hazánk felszabadulásának 25. évfordulója tiszteletére a Hazafias Népfront Országos Tanácsa és az Országos Népművelési Tanács pályázatot hirdetett olyan munkák megírására, melyek a felszabadulás eseményeit, az azóta eltelt időszak történetét, gazdasági, társadalmi, művelődési és egyéb eredményeit mutatják be. A kiírás szerint a pályázaton bárki részt vehetett.

A pályázati felhívásra megyénkből húszegynéhány munka érkezett be, ezek közül kilenc volt olyan, amelyik valamely község negyedszázados fejlődését, sőt a község történetét kívánta bemutatni. (A feldolgozott községek: Diósjenő, Dorogháza, Héhalom, Jobbágyi, Karancslapujtó,

Litke,, Somosköjfalu, Varsány Zagyaróna) A többi pályázat egy-egy intézmény, üzem, vagy más szűkebb kérdéscsoport: (pl. egy község sportélete, stb.) történeti összefoglalására vállalkozott.

Ezúttal itt csak a községtörténettel foglalkozó pályaművek vizsgálatát tűzzük ki célul, ugyanis az ezekből levonható következtetések alkalmasak adhatnak arra, hogy a falutörténetírás néhány elvi kérdését felvethessük, anélkül természetesen, hogy ünneprontó módon csökkenteni kívánánk a ténynek a jelentőségét, hogy jóindulatú erőfeszítések eredményeként a nagy évforduló tiszteletére ezek a munkák megszülettek.

A Palócföld egy korábbi számában (1969. évi 3. sz.) már alkalom nyílt arra, hogy beszéljünk erről. Akkor főként a rendelkezésre álló forrásanyag minél teljesebb feltárásának és elemzésének szükségességét hangsúlyoztuk ki. Utaltunk azonban már akkor is arra, hogy a forráselemzésen túlmenően a falutörténet írásnak még egyéb fontos feltételei is van-